

агресії і залишилися без піклування батьків чи перебувають у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Турченко О.Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. Політичне життя. 2019. С. 6-14.
4. Турченко О.Г. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Весняні юридичні читання – 2022». – Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261617>

Винарчик О. П.

кандидат юридичних наук, старший викладач
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С. З. Гжицького,
Львівський апеляційний суд (помічник судді)
e-mail: Kosju3@gmail.com

МОЖЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ОСОБОЮ СВОЇХ ПОРУШЕНИХ, НЕВИЗНАНИХ АБО ОСПОРЮВАНИХ ПРАВ, СВОБОД ЧИ ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В ПОРЯДКУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ АКТУАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21 Конституції України).

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Конституції України звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1].

Зазначене фундаментальне положення знайшло своє відображення також у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України), зокрема у ст. 4 відповідно до якої, кожна особа має право в порядку,

встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів [2].

В свою чергу, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-ІХ, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24.02.2022 у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України.

У подальшому воєнний стан неодноразово продовжувався і такий триває і на даний час.

З початку повномасштабної військової агресії населені пункти України систематично зазнають ракетних ударів, а в прифронтових містах і селах - бомбардувань, артилерійських та мінометних обстрілів.

Зокрема, обставини щодо оголошення сигналу «повітряна тривога» у відповідному регіоні вважаються загальновідомими, тобто такими що не потребують доказування.

Такі висновки викладені в постанові Верховного Суду від 22 грудня 2022 року у справі № 910/2116/21 [3].

Згідно із ст. 12-2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України [4].

Цивільне законодавство не містить визначення поняття способів захисту цивільних прав та інтересів, однак за їх призначенням вони можуть вважатися визначеним законом механізмом матеріально-правових засобів здійснення охорони цивільних прав та інтересів, що приводиться в дію за

рішенням суду у разі їх порушення чи реальної небезпеки такого порушення.

Так, цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими ЦПК України, у порядку: наказного провадження, позовного провадження (загального або спрощеного), окремого провадження (ч. 2 ст. 19 ЦПК України).

Під час дії правового режиму воєнного стану, попри збройну агресію та першочергову необхідність збереження життя, правова проблема постає у значній кількості поданих заяв, позовів на території України про встановлення факту батьківства, самостійного виховання дитини (інших пов'язаних із цим фактів) чи оскарження рішень, дій, бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Частиною 1 ст. 293 ЦПК України передбачено, що окреме провадження - це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Так, у постанові від 22 березня 2023 року, справа №290/289/22-ц (провадження № 61-13369св22) Верховний Суд визначив, що справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, **належать до юрисдикції суду** за таких умов: факти, що підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення, тобто від них мають залежати виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян. Для визначення юридичного характеру факту потрібно з'ясувати мету встановлення; встановлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право. Якщо під час розгляду справи про встановлення факту заінтересованими особами буде заявлений спір про

право або суд сам дійде висновку, що у цій справі встановлення факту пов'язане з необхідністю вирішення в судовому порядку спору про право, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює цим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах; заявник не має іншої можливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення. Для цього заявник разом із заявою про встановлення факту подає докази на підтвердження того, що до її пред'явлення він звертався до відповідних організацій за одержанням документа, який посвідчував би такий факт, але йому в цьому було відмовлено із зазначенням причин відмови (відсутність архіву, відсутність запису в актах цивільного стану тощо); чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення юридичних фактів.

Разом з цим, вирішуючи проблему єдності судової практики Велика Палата Верховного Суду у постанові від 18 січня 2024 року справа №560/17953/21 (провадження №11-150ап23) відступила від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах стосовно юрисдикції спору, які викладено у постанові Великої Палати від 30.01.2020 у справі №287/167/18-ц (провадження №14-505цс19), у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 22.03.2023 у справі №290/289/22-ц (провадження №61-13369св22), вказавши, що справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, розглядаються у **позасудовому та судовому порядку**. Рішення стосовно фактів, що мають юридичне значення, прийняті у позасудовому порядку, можуть бути оскаржені до судів адміністративної юрисдикції. Юридичні факти, які належать встановлювати в судовому порядку, вирішуються судами цивільної юрисдикції за правилами ЦПК України [5].

Також Велика Палата Верховного Суду висувала, що неефективним є підхід до визначення юрисдикції спорів у судовому порядку про встановлення фактів, що мають юридичне значення, в залежності від їх

мети звернення та наявності у заявника певних цивільних прав та обов'язків чи виникнення публічно-правових спорів із суб'єктами владних повноважень, оскільки це не сприятиме належному способу захисту порушеного права заявника, бо призведе до необхідності звертатися в суди різних юрисдикцій з доказуванням одних і тих же обставин, подій та фактів при поданні кожної позовної заяви.

Таким чином, системний аналіз зазначеного дозволяє дійти висновку, що чинне законодавство не передбачає іншого судового порядку підтвердження факту, що має юридичне значення, окрім як розгляд справ про встановлення факту, що має юридичне значення, в порядку цивільного судочинства, що узгоджується з правовою позицією наведеною вище.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20190221#Text> (дата звернення: 09.04.2024).
2. Цивільний процесуальний кодекс України URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 09.04.2024).
3. Єдиний державний реєстр судових рішень URL. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108360142> (дата звернення: 09.04.2024).
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 09.04.2024).
5. Єдиний державний реєстр судових рішень URL. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512563> (дата звернення: 09.04.2024).